

שיקול מקצועי או פוליטי? שר האוצר דורש פיילוט עצמאות תקציבית למשרדים

במסגרת גיבוש תקציב המדינה לשנת 2025, שר האוצר מקדם פיילוט שיעניק למספר משרדי ממשלה עצמאות בתכנון תקציביהם • בדרג המקצועי באוצר חוששים שהמהלך ישמש פרצה להבטחות קואליציוניות, כמו הטמעת כספים לסבסוד רשתות החינוך החרדיות בבסיס התקציב

[אורן דורי](#) 17:30 17.6.24 **גלובס**

על רקע הדרישות הקואליציוניות המצטברות שמרחפות מעל תקציב המדינה הבא, שר האוצר בצלאל סמוטריץ' מתכוון לקדם "פיילוט לעצמאות תקציבית" במשרדים נבחרים. המהלך אמור להגשים המלצות ישנות של ועדת המשילות לצמצום כוחו של אגף התקציבים, אך יש הטוענים שהוא עלול דווקא לשמש פרצה לקידום יעדים פוליטיים שנויים במחלוקת, כמו תקצוב מואץ של מוסדות חינוך חרדיים ללא לימודי ליבה או פיקוח, תוך הגבלת יכולת התערבות של הפקידות המקצועית באוצר.

תקציב 2025 יהיה מורכב במיוחד לגיבוש, לאור הצורך לכסות את הוצאות המלחמה הכבדות. חלק מהוצאות הביטחון והטיפול בעורף בגין השנה הנוכחית ישולמו מתוך תקציב השנה הבאה, בנוסף לדרישות מערכת הביטחון לתוספת "התעצמות" של כ-30 מיליארד שקל.

במצב הנוכחי, שבו ניצבת הממשלה בפני בור תקציבי שצפוי להזניק את הגירעון ולהגדיל את החוב הלאומי, נדרשת בקרה קפדנית במיוחד מצד אנשי האוצר על הוצאות המשרדים. לא בטוח אם זה הזמן המתאים ביותר להמר על האחריות הפיסקלית של הממשלה.

הפיילוט שמחכה עשור

על פי מכתבו של סמוטריץ' לממונה על התקציבים יוגב גרדוס מהשבוע שעבר, הניסיון יתבצע "בהתאם לסיכום התקציבי שנחתם בשעתו על ידי אגף התקציבים". הרקע לפיילוט הוא החלטת ממשלה 482 מיוני 2013, שאימצה את המלצות "ועדת המשילות" בראשות מנכ"ל משרד ראש הממשלה דאז הראל לוקר. הוועדה הוקמה על רקע תלונות רבות של משרדי הממשלה על חוסר גמישות תקציבית ועל הריכוזיות של אגף התקציבים באוצר. בין המלצותיה היה גם ביצוע פיילוט במספר משרדים שיקבלו עצמאות בקביעת מדיניות ובתכנון תקציביהם.

אלא שבפועל הפיילוט לא יצא אל הפועל. תחילה דובר על ארבעה משרדים שישתתפו בו ולאחר מכן צומצם הפיילוט למשרד אחד בלבד, משרד החקלאות. גם הוא בוטל בסופו של דבר בעקבות פרשת השחיתות "ישראל ביתנו" שבה-2014 נזנח הפרויקט לחלוטין.

כעת, בחלוף עשור, מבקש סמוטריץ' לקדם שוב את הפיילוט. לדבריו: "במלחמה התחזדה החשיבות הרבה הנעוצה ביכולת הביצוע העצמאית של המשרדים השונים וביכולתם לתת מענה לצרכים הדחופים במהירות ובמינימום בירוקרטיה". אלא שנשאלת השאלה - האם יש כאן שיקול מקצועי אמיתי או שמא מדובר בצעד פוליטי שנועד להעצים משרדים מסוימים?

מחד, טענות רבות נשמעות כבר שנים מצד כלכלנים ומשרדי ממשלה לגבי הצורך להקטין את הריכוזיות של אגף התקציבים ולאפשר למשרדים לפעול ביתר יעילות ועצמאות. מאידך, מתעוררים חששות כבדים שהפיילוט ינוצל דווקא לטובת המשרדים שסמוטריץ' חפץ ביקרם, על חשבון שיקולים מקצועיים. דוגמה מובהקת היא משרד החינוך, האמון על מרבית הכספים הקואליציוניים למפלגות החרדיות.

במשרד זה יכולה הקואליציה הנוכחית "לנצל" את העצמאות התקציבית כדי לנסות לעקוף את אגף התקציבים ולהעביר מימון רב יותר למוסדות חינוך חרדיים שלא מלמדים את תוכנית הליבה - נושא שהפקידות המקצועית באוצר מתנגדת אליו בתקיפות. דוגמה אחרת היא המשרד להתיישבות בראשות השרה אורית סטרוק ממפלגתו של סמוטריץ', שזכה לתקציבים קואליציוניים נדיבים מאז תחילת כהונתו באוצר.

בסופו של דבר, התשובה תלויה בשאלה אילו משרדים ייבחרו על ידי סמוטריץ' להשתתף בפיילוט, ועל פי אילו קריטריונים. שר האוצר ציין במכתבו שרשימת המשרדים תיבחר על ידו, "בהתייעצות עם הממונה על התקציבים והחשב הכללי". האם המשרדים שייבחרו יהיו אלה שבאמת זקוקים ליותר עצמאות כדי לתפקד טוב יותר, או שמא הבחירה תיעשה על בסיס האינטרסים הצרים של הישרדות הקואליציה הנוכחית? על כך יהיה צורך לתת את הדעת כבר בימים הקרובים, בדיונים המרתוניים בצמרת האוצר.

לדלג מעל המוקש?

כיצד אמור הפיילוט לעבוד? מה הסמכויות שיינתנו למשרדים המשתתפים וכיצד בדיוק זה ישפיע על מארג היחסים מול האוצר בהכנת התקציב וניהולו? על פי המתווה שגיבשה בשעתו ועדת המשילות, המשמעות המרכזית היא מתן עצמאות רבה יותר למשרדים בבניית התקציב שלהם ובחלוקתו הפנימית לתחומי פעילות שונים. זאת, בשיתוף פעולה עם אגף התקציבים, אך תוך יכולת השפעה גדולה יותר של המשרד עצמו.

במקביל, תקציבים תוספתיים שניתנים למשרדים לצרכים שונים ייכללו ישירות בבסיס התקציב שלהם, ולא יועברו כתוספות חד פעמיות. זאת, בתמורה להתחייבות של המשרדים שלא לדרוש עוד תוספות תקציביות במהלך השנה.

הרציונל המקצועי הוא הגברת הביטחון התקציבי של המשרדים ומתן אפשרות לראייה ארוכת טווח יותר. אולם, סוגיית העברת התקציבים לבסיס התקציב, שנשמעת אולי כמו עניין טכני, היא מוקש רציני שכבר טילטל את הקואליציה בשנה האחרונה. יו"ר ועדת הכספים, משה גפני, מצוי בסכסוך מתמשך עם הדרג המקצועי באוצר, מאז שדרש בתמיכת שר האוצר להטמיע בבסיס התקציב את הכספים שסוכמו בקואליציה לסבסוד רשתות החינוך של יהדות התורה וש"ס.

אגף התקציבים והייעוץ המשפטי התנגדו, והתוספות לא הועברו עד כה, מה שגרר באחרונה את גפני לאיומי התפטרות. כך, ייתכן שתוך מסווה של "עצמאות התקציבית", ינסה סמוטריץ' לרכך את ההתנגדויות מצד גפני, שאילולא התקציבים לשיבות ולכוללים עלול לתקוע את אישור התקציב בוועדת הכספים.

לפי לוחות הזמנים המתוכננים, באוגוסט תאשר הממשלה את הצעת התקציב, לקראת הנחתו על שולחן הכנסת בספטמבר־אוקטובר. לאחר קריאה ראשונה במליאה ועבודת הכנה בוועדת הכספים, צפוי להתקבל אישור סופי לתקציב לקראת דצמבר. לדבריו של סמוטריץ', הפעם ייערכו דיוני המשא ומתן בין האוצר לבין יתר משרדי הממשלה לאורך שישה שבועות לפחות, בניגוד לשנים רגילות בהן האוצר מוביל את התוכניות ומציג אותם רק לקראת ליל התקציב בממשלה.